PGAS S1 03

অসমীয়া নাটক

প্রথম ষাণ্মাসিক

অসমীয়া

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

ড° মালিনী গোস্বামী, অধ্যাপিকা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড° উপেন ৰাভা হাকাচাম, অধ্যাপক, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড° খগেশ সেন ডেকা, (অৱসৰপ্রাপ্ত) সহযোগী অধ্যাপক, পূব কামৰূপ মহাবিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° নিভা ৰাণী ফুকন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*
১, ২, ৩ আৰু ৮	ড° মঞ্জু গোস্বামী, আর্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী
৪ আৰু ৫	ড° ৰেখা দেৱী, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
৬, ৭ আৰু ১০	ড° প্রণতি শর্মা গোস্বামী, প্রাগজ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী
৯	ড° মিলন নেওগ, আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়, নগাঁও
১১	ড° মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় নৱেন পাটগিৰি, গুৱাহাটী মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী ('লোককলাধর্মী নাটক' অংশ)
১২ আৰু ১৪	ড° মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
১৩	নৱেন পাটগিৰি, গুৱাহাটী মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু আৰু গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায় ১, ২, ৩, ৪, ৫, ৬, ৭, ৮, ৯, ১০ আৰু ১৩)

বিষয়বস্তু আৰু গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° নিভা ৰাণী ফুকন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায় ১১, ১২ আৰু ১৪)

প্রথম প্রকাশ ঃ জুন, ২০১৭, দ্বিতীয় প্রকাশ ঃ মে', ২০১৮

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা সংস্থা, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০১৭
মহানগৰ কার্যালয় ঃ হাউচফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০০৬; Web : www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ অসমীয়া নাটক

এইখন স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া পাঠ্যক্ৰমৰ তৃতীয় পাঠ্যবিষয়। পাঠ্যবিষয়খনত অসমীয়া নাটকৰ ইতিহাসৰ আধাৰত প্ৰতিটো সময়ৰ প্ৰতিনিধিত্বমূলক একোখন নাটকৰ আধাৰত অসমীয়া নাটকৰ চমু ৰূপৰেখা অঙ্কন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। আপুনি নিশ্চয় জানে যে অসমত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা বিভিন্ন নাট্যধৰ্মী অনুষ্ঠানৰ প্ৰচলন হৈ আছিল। ইয়াৰ প্ৰমাণ বিভিন্ন লিখিত সাহিত্য তথা মৌখিকভাৱে প্ৰচলিত লোকপৰিৱেশ্য কলাসমূহে দাঙি ধৰে। ষোড়শ শতিকাত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে বিভিন্ন লোকনাট্য তথা সংস্কৃত নাটকৰ আধাৰত এক শ্ৰেণীৰ নব্য নাট্যশৈলীৰ জন্ম দিয়ে। সেইবাবেই শঙ্কৰদেৱক অসমীয়া নাটকৰ জনক বুলি অভিহিত কৰা হয়। শঙ্কৰদেৱৰ দিনৰে পৰা অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যই বিৱৰ্তনৰ বুকুৰে বগুৱা বাই নানান পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা অতিক্ৰম কৰি বৰ্তমানৰ স্তৰত উপনীত হৈছেহি। অসমীয়া নাটকৰ সুদীৰ্ঘ তথা সমৃদ্ধ ইতিহাসৰ চমু আভাস দাঙি ধৰিব পৰাকৈ নখন নাটক এই পাঠ্যবিষয়ত অধ্যয়নৰ বিষয় হিচাপে বাছি লোৱা হৈছে। তাৰ লগতে অসমীয়া নাটকৰ ইতিহাসৰ চমু ৰূপৰেখা বা ক্ৰমবিকাশৰ বিভিন্ন স্তৰসমূহৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'বৰ বাবে কেইটামান অধ্যায়ত সেইখিনি আলোচনা কৰা হৈছে। লগতে সাম্প্ৰতিক সময়ত আৰম্ভ হোৱা কেইটামান উল্লেখযোগ্য নাট্যধাৰা সম্পৰ্কেও এটি অধ্যায়ৰ আলোচনা সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।

পাঠ্যবিষয়খনৰ মুঠ অধ্যায়ৰ সংখ্যা চৈধ্যটা। প্ৰথম অধ্যায়টিৰ শিৰোনাম 'অঙ্কীয়া নাটৰ সাধাৰণ পৰিচয়'। ইয়াত অঙ্কীয়া নাটৰ লগত সম্পৰ্কিত বিভিন্ন দিশৰ আলোচনা কৰা হৈছে। শঙ্কৰদেৱকৃত *ৰুক্মিণী হৰণ* নাটখনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে দ্বিতীয় অধ্যায়ত। ঠিক সেইদৰে তৃতীয় অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে 'বৰাৰ পো' মাধৱদেৱে ৰচনা কৰা *অৰ্জুন-ভঞ্জন* নাটখনি। চতুৰ্থ অধ্যায়ত 'শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ নাটক'ৰ মাজেদি গুৰু দুজনাৰ আবৰ্তমানত তেওঁলোকৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলে কেনে ধৰণৰ নাট ৰচনা কৰিছিল তথা তেওঁলোকৰ হাতত অঙ্কীয়া নাটেনো কি ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছিল তাৰ লেখ দাঙি ধৰা হৈছে। শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ নাটৰ উদাহৰণ হিচাপে পঞ্চম অধ্যায়ত দৈত্যাৰি ঠাকুৰৰ নাট *নৃসিংহ যাত্ৰা* আলোচনা কৰা হৈছে।

ব্ৰিটিছসকলৰ আগমনৰ লগে লগে অসমীয়া সাহিত্যই সুঁতি সলালে। অসমীয়া নাটকেও তেতিয়াৰে পৰা সুঁতি সলালে আৰু তাৰ পাছৰে পৰা বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত প্ৰচলিত নাট্যধাৰাই অসমীয়া নাটকতো ঠাই পালে। এই দিশসমূহৰ বিষয়ে পাঠ্যবিষয়ৰ ষষ্ঠ অধ্যায় 'আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ চমু ইতিহাস'ত আলোচনা কৰা হৈছে। গুণাভিৰাম বৰুৱাই ৰচনা কৰা প্ৰথম আধুনিক অসমীয়া নাটক *ৰাম-নৱমী নাটক*ৰ বিষয়ে সবিশেষ আলোচনা কৰা হৈছে সপ্তম অধ্যায়ত। অষ্টম অধ্যায়ত অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাই ৰচনা কৰা পৌৰাণিক নাটক *নৰকাসুৰ* আলোচনা কৰা হৈছে। নৱম তথা দশম অধ্যায়ত প্ৰকৃতাৰ্থত আধুনিক অসমীয়া নাটক ৰচয়িতা জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নাটকৰ সাধাৰণ আলোচনাৰ লগতে তেওঁৰ উল্লেখযোগ্য নাট্যকৃতি *ৰূপালীম*ৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে। একাদশ অধ্যায়ৰ শিৰোনাম 'নাটকৰ অৰ্বাচীন ধাৰা'। ইয়াত সাম্প্ৰতিক সময়ৰ কেইটামান উল্লেখযোগ্য নাট্যধাৰা সম্পৰ্কে আলোচনা সন্নিৱিষ্ট হৈছে। দ্বাদশ অধ্যায়ৰ শিৰোনাম 'অৰুণ শৰ্মা ঃ *আহাৰ*'। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ পিছত সমগ্ৰ বিশ্বতে প্ৰবল ৰূপেৰে আত্মপ্ৰকাশ কৰা নৈৰাশ্যবাদ, নিঃসঙ্গতাবোধ আদিৰ বাবে সৃষ্টি হোৱা এবছাৰ্ড ধাৰাৰ এই নাটকখনৰ বিষয়ে অধ্যয়টোত আলোকপাত কৰা হৈছে। সাম্প্ৰতিক অসমীয়া নাটকৰ এটি শক্তিশালী ধাৰা থলুৱা আঙ্গিক আধাৰিত নাটকৰ প্ৰতিনিধিস্বৰূপে সতীশ ভট্টাচাৰ্যৰ দ্বাৰা ৰচিত *মহাৰাজা* নাটকখনৰ বিষয়ে পাঠ্যবিষয়ৰ ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়ৰ শেষৰটো অধ্যায় অৰ্থাৎ চতুৰ্দশ অধ্যায়ত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ নাটক *এজাক জোনাকীৰ জিলমিল*। মন কৰিব যে, এই পাঠ্যবিষয়খনত আলোচিত প্ৰতিখন নাটকৰ মূল পাঠসমূহ ইয়াত সন্নিৱিষ্ট কৰা অসম্ভৱ। সেয়ে নাটককেইখনৰ বিষয়ে যথাসম্ভৱভাৱেহে ইয়াত আলোচনা কৰা হৈছে। আপুনি নাটককেইখনৰ মূল পাঠসমূহো পঢ়াতো বাঞ্ছনীয়। প্ৰতিটো অধ্যায়তে সন্নিৱিষ্ট হোৱা 'অধিক জানিবলৈ' শাখাটোত নাটকসমূহৰ মূল পাঠসমূহৰ প্ৰকাশকসকলৰ নামো সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সেয়া আপোনাৰ সহায়কস্বৰূপ হ'ব।

এই পাঠ্যবিষয়খন অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সেইদৰে — 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। প্রতিটো অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক'সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্রিয় আৰু ফলপ্রসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহৰ ৰূপৰেখা 'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'ত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। তাৰ সহায়েৰে আপুনি প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰসমূহ লিখিবলৈ যত্ন কৰিলে সেয়া আপোনাৰ বাবে অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথি স্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আর্হি প্রশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্রশ্নৰ আর্হিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপুনি বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেই কেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব। প্রসংগক্রমে উল্লেখযোগ্য যে নৱম অধ্যায়ত নাম উল্লেখ কৰা তিনিজন বিশেষ নাট্যকাৰৰ বিষয়ে পৰিশিষ্ট শিতানত চমুকৈ উল্লেখ কৰা হৈছে।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **অঙ্কীয়া নাটৰ সাধাৰণ পৰিচয়** ৭-২৫

অঙ্কীয়া নাট ঃ 'অঙ্কীয়া নাট' শব্দ দুটাৰ তাৎপর্য, অঙ্কীয়া নাটৰ উৎপত্তি, অঙ্কীয়া নাট ৰচনাৰ কলা-কৌশল, অঙ্কীয়া নাটৰ বৈশিষ্ট্য, ভাৰতৰ অন্যান্য নাট্য পৰম্পৰাৰ লগত অঙ্কীয়া নাটৰ তুলনা, শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ অঙ্কীয়া নাট

অধ্যায় ২ ঃ **শঙ্কৰদেৱ ঃ *ৰুক্মিণী হৰণ*** ২৬-৪৬

নাট্যকাৰৰ পৰিচয়; *ৰুক্মিণী হৰণ* নাট ঃ নাটখনিৰ মূল, নাটখনিৰ বিষয়বস্তু, নাটখনিৰ চৰিত্রসৃষ্টি, নাটখনিৰ ৰস বিচাৰ

অধ্যায় ৩ ঃ **মাধৱদেৱ ঃ *অর্জুন-ভঞ্জন*** ৪৭-৬৭

নাট্যকাৰৰ পৰিচয়; *অর্জুন-ভঞ্জন* নাট ঃ নাটখনিৰ মূল, নাটখনিৰ বিষয়বস্তু, নাটখনিৰ চৰিত্রসৃষ্টি, নাটখনিৰ ৰস বিচাৰ

অধ্যায় ৪ ঃ **শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ নাট** ৬৮-৮১

শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ নাটৰ সাধাৰণ পৰিচয়; শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ নাটৰ বৈশিষ্ট্য; শঙ্কৰোত্তৰ যুগৰ নাট্যকাৰসকল আৰু তেওঁলোকৰ নাট্যকৃতি ঃ ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতা, ৰামচৰণ ঠাকুৰ, দৈত্যাৰি ঠাকুৰ, দ্বিজ ভূষণ, যদুমণি দেৱ, ধর্মদেৱ ভট্ট, দ্বিজ মহীন্দ্র

অধ্যায় ৫ ঃ **দৈত্যাৰি ঠাকুৰ ঃ *নৃসিংহ যাত্রা*** ৮২-৯৩

নাট্যকাৰৰ পৰিচয় আৰু নাট্যকৃতি; *নৃসিংহ যাত্রা* ঃ নাটখনিৰ মূল, নাটখনিৰ বিষয়বস্তু, নাটখনিৰ চৰিত্রসৃষ্টি, নাটখনিৰ ৰস বিচাৰ

অধ্যায় ৬ ঃ **আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ চমু ইতিহাস** ৯৪-১১৩

আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ পশ্চাদপট; আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ চমু ইতিহাস ঃ পৌৰাণিক নাটক, ঐতিহাসিক নাটক, সামাজিক নাটক

অধ্যায় ৭ ঃ **গুণাভিৰাম বৰুৱা ঃ *ৰাম-নৱমী নাটক*** ১১৪-১৩৮

গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কৃতি; *ৰাম-নৱমী নাটক* ঃ নাটকখনৰ সাধাৰণ আলোচনা, নাটকখনৰ কাহিনীভাগ, নাটকখনৰ চৰিত্রসৃষ্টি, নাটকখনৰ সংলাপ, নাটকখনত সংস্কৃত আৰু অঙ্কীয়া নাটৰ প্রভাৱ, নাটকখনৰ দোষ-ত্রুটি

অধ্যায় ৮ ঃ **অতুল চন্দ্র হাজৰিকা ঃ *নৰকাসুৰ*** ১৩৯-১৬২

অতুলচন্দ্র হাজৰিকাৰ জীৱন আৰু কৃতি; অতুলচন্দ্র হাজৰিকাৰ নাটকৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যসমূহ; *নৰকাসুৰ* ঃ নাটকখনৰ কাহিনীভাগ আৰু সাধাৰণ আলোচনা, নাটকখনৰ চৰিত্রসৃষ্টি, নাটকখনৰ সংলাপ, পৌৰাণিক নাটক হিচাপে *নৰকাসুৰ*

অধ্যায় ৯ ঃ জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালাৰ নাটক ঃ সাধাৰণ আলোচনা ১৬৩-১৮৪
জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা ঃ জীৱন আৰু কৃতি; জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালাৰ নাটক ঃ সাধাৰণ পৰিচয় ঃ নাটকসমূহৰ বিষয়বস্তু, জ্যোতিপ্রসাদৰ নাটকৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যসমূহ

অধ্যায় ১০ ঃ জ্যোতিপ্রসাদ আগৰৱালা ঃ *ৰূপালীম* ১৮৫-১৯৯
ৰূপালীম ঃ নাটকখনৰ কাহিনী, নাটকখনৰ চৰিত্রসৃষ্টি, নাটকখনৰ সংলাপ

অধ্যায় ১১ ঃ নাটকৰ অৰ্বাচীন ধাৰা ২০০-২২১
নাটকৰ অৰ্বাচীন ধাৰা ঃ মহাকাব্যিক নাটক, এবছার্ড নাটক, লোককলাধর্মী নাটক, উত্তৰ-আধুনিক নাটক

অধ্যায় ১২ ঃ অৰুণ শর্মা ঃ *আহাৰ* ২২২-২৩৬
অৰুণ শর্মা ঃ জীৱন আৰু কৃতি, নাটকৰ প্রধান বৈশিষ্ট্যসমূহ; *আহাৰ* নাটকৰ সাধাৰণ আলোচনা

অধ্যায় ১৩ ঃ সতীশ ভট্টাচার্য ঃ *মহাৰাজা* ২৩৭-২৬৪
সতীশ ভট্টাচার্যৰ জীৱন আৰু সাহিত্য কর্ম; *মহাৰাজা* ঃ নাটকখনৰ সাধাৰণ আলোচনা, নাটকখনৰ চৰিত্র বিশ্লেষণ, নাটকখনৰ গাঁথনি আৰু সংলাপ

অধ্যায় ১৪ ঃ ভবেন্দ্র নাথ শইকীয়া ঃ *এজাক জোনাকীৰ জিলমিল* ২৬৫-২৮৩
ভবেন্দ্র নাথ শইকীয়া — জীৱন আৰু কৃতি; *এজাক জোনাকীৰ জিলমিল* ঃ নাটকখনৰ কাহিনীভাগ, নাটকখনৰ সাধাৰণ আলোচনা, নাটকখনৰ সংলাপ আৰু চৰিত্রসৃষ্টি

পৰিশিষ্ট ২৮৪

প্রসঙ্গ পুথি ২৮৫-২৯১